

GEIßLER

GEIßLER

FRED BEULEN

Uitgeverij : Brave New Books.,
Singel Uitgeverijen, Amsterdam
Eerste druk : 2022
Schrijver : Fred Beulen
Coverontwerp : Fred Beulen
ISBN : 9789464489880
Redactie : Kristi Hanssen-Heinen
Marianne Beulen-Darmstadt

© Fred Beulen

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

INHOUD

VOORWOORD

HOOFDSTUKKEN

Amsterdam 1923	pag. 5
Sumatra 1930	pag. 31
Lampung 1934	pag. 46
Nederlands-Indië 1940	pag. 54
Nias 1942	pag. 71
Bersiap 1945	pag. 87
Amsterdam 1951	pag. 110
Vught 1953	pag. 126
Indonesië 1972	pag. 140

<u>VERKLARENDE WOORDENLIJST</u>	pag. 169
---------------------------------	----------

Voorwoord

Eind jaren negentig van de vorige eeuw, zat er ineens een oudere dame in mijn wachtkamer te wachten voor een bespreking met mij. Zij had in Spanje mijn ouders getroffen, die toen al jarenlang de gewoonte hadden om daar te gaan 'overwinteren' vanwege het betere klimaat, en aan mijn moeder haar levensverhaal gedaan. Mijn moeder had haar daarop het advies gegeven om eens te gaan praten met haar zoon, die een advocatenkantoor had bij haar in de buurt. 'Misschien kan hij je helpen', en dus zat ze daar nu te wachten op de zoon, totdat die tijd voor haar had.

Zij vertelde mij haar verhaal, doorspekt met details die ik nooit meer zou vergeten. Ik kon haar, zo bleek uiteindelijk, niet helpen, maar de gebeurtenissen waar zij over vertelde, lieten mij niet meer los. Ruim twintig jaar later besloot ik erover te gaan schrijven en zocht dan ook naar tekenen van haar om het hele verhaal nog eens samen door te nemen. Helaas kon ik haar niet meer vinden, hetgeen gelet op haar leeftijd van destijds ook niet zo vreemd is.

Ik heb dan ook besloten om haar verhaal als uitgangspunt te nemen en dit te plaatsen in de historische context zoals ik die heb begrepen uit de literatuur. Zodoende lopen fictie en non-fictie door elkaar in dit boek. Het verhaal van de vrouw is grotendeels in het eerste deel van dit boek terecht gekomen, geplaatst in de juiste historische setting. De rest kwam in het tweede deel terecht als een fictief vervolg, eveneens geplaatst in de juiste historische setting.

Achteraf ben ik blij dat mijn moeder haar destijds heeft doorgestuurd. Het maakte mij deelgenoot van een levensverhaal, dat speelde in een tijd waarvan ik eigenlijk weinig, wellicht té weinig, afwist. Want zeg nou eerlijk, wat hebben wij Nederlanders nu eigenlijk op school geleerd over de

Nederlands-Indische periode en over de achtergronden van de Molukse kwestie? Niets toch! De vele research die ik heb moeten doen om mij de gebeurtenissen van destijds eigen te maken, hebben in ieder geval mijn ogen wél geopend. Het begon met de simpele vraag: 'Hoe was het eigenlijk in die tijd?', en het eindigde met een inmiddels diepgewortelde schaamte voor wat de Nederlandse overheid destijds allemaal heeft uitgespookt met de mensen dié en het land dát, de historische setting vormen waarin ik het verhaal van mijn hoofdpersonen heb gesitueerd. Ik ben blij dat ik er aan begonnen ben.

FRED

P.S.: Uiteraard zijn alle namen van de hoofdpersonen in deze roman fictief.

Amsterdam, 1923

De Javakade in Amsterdam bood een troosteloze, grijze, aanblik. Deze Javakade vormde samen met de Sumatradekade het zogenoemde Java-eiland in het oostelijk havengebied van Amsterdam, van waaruit de grote schepen van de Stoomvaart-Maatschappij Nederland (SMN) vertrokken. Majestueus wiegden zij deftig op de golfslag heen en weer, omhoog en omlaag, trots en statig, reikhalzend uitziend naar hun nieuwe bestemming.

Er waren in verhouding maar weinig mensen op de kade. Van hieruit vertrokken de bootreizen naar de Oost en van hieruit begon het avontuur. Hier werden normaal gesproken de mensen die vertrokken, uitgezwaaid. Maar nu bood de kade een nagenoeg lege en troosteloze aanblik.

Op sommige plaatsen op de kade stond nog wat laatste vracht, die met een grote kraan op een schip werd geladen. Verder waren er enkele mensen die het tafereel van het beladen gadesloegen, passagiers die stonden te wachten op het moment dat ze konden inschepen en nog wat zeelieden die, nog in kennelijke staat omdat zij de vorige avond gezwicht waren voor de verleidingen die een stad als Amsterdam bood, de loopplank op waggelden. Op het schip wachtte hen een uitbrander omdat zij te laat terugkwamen. De kapitein wilde immers, zoals ze wisten, op het eind van die ochtend nog uitvaren en er was nog genoeg te doen.

Aan de kade lag de 'Johan de Witt' afgemeerd, een passagiersschip van de Stoomvaart-Maatschappij Nederland, die een geregelde vaart op Nederlands-Indië onderhield onder het motto 'Semper Mare Navigandum', de zee moet steeds bevaren worden. Prins Willem Frederik Hendrik, de derde zoon van Koning Willem II, was mede verantwoor-

delijk geweest voor de oprichting van de SMN en zag er nog steeds persoonlijk op toe dat de zee ook zoveel mogelijk bevaren werd.

De 'Johan de Witt' zou via Genua en het Suezkanaal naar Soerabaja varen. In Genua zouden velen aan boord komen die de reis niet van meet af aan op het water wilden meemaken vanwege de lange duur, maar alvast per trein naar Italië waren afgereisd. Via het Suezkanaal zou de tocht dan vervolgd worden naar de Indische Archipel. Een reis die toch al snel ruim een maand in beslag nam.

Op de kade stond ook een jongeman, naast een grote hutkoffer en een reistas. Het was begin maart, nog vroeg in de ochtend en de wind waaide guur over de kade. De jongeman trok de kraag van zijn korte jasje omhoog. Hij had het koud. Boven de kade pakten zich grijze wolken samen, dreigend aankondigend dat zo meteen een behoorlijke regenbui zou gaan neerdalen.

Af en toe liep de man een stukje over de kade om in beweging te blijven, daarbij zijn bagage niet uit het oog verliezend. Alles wat hij bezat bevond zich immers in die hutkoffer en die tas.

Op een gegeven moment kwam er een officier de loopplank af gelopen met in zijn rechterhand enkele papieren, gevolgd door een aantal matrozen, .

Onder aan de trap begon de man namen op te lezen en een aantal van de overige aanwezigen op de kade, liep in de richting van de officier. Niet veel later hoorde de jongeman ook zijn naam en liep met zijn tas naar de loopplank, de koffer achter zich aan slepend. Toen zijn papieren gecontroleerd waren, grepen enkele havenwerkers zijn bagage en gebaarden hem om achter hen aan te lopen. Hij ging hij de loopplank op naar boven. Eenmaal boven gaven de havenwerkers zijn bagage over aan matrozen en liepen meteen weer naar beneden om andere passagiers te helpen.

De matrozen liepen daarop weg met zijn spullen en een andere officier sprak hem ondertussen aan:

‘Mister Geißler? Mister Rudolf Geißler?’ De jongeman knikte ten teken dat hij inderdaad Rudolf Geißler was.

‘Your luggage will be brought to your cabin. You will be sharing this cabin with mister Van Dijk, but he has not yet arrived. Please follow the sailors.’

Snel haastte hij zich via een wirwar van gangetjes op het schip achter de matrozen aan, die niet op hem gewacht hadden. Voor de deur van een cabine bleven ze ineens staan, openden die deur en droegen zijn hutkoffer en tas naar binnen.

De jongeman stapte ook naar binnen, keek eens rond in het kleine kamertje en schoof de bagage aan de kant. Daarna liet hij zich op een van de twee bedden vallen en staarde naar het plafond. Het schip zou pas over twee uur vertrekken. Er was dus nog tijd.

Hij liet de gebeurtenissen van de laatste week nog eens door zijn hoofd gaan, waarbij hij zich afvroeg of hij wel de juiste beslissing had genomen, zoals hij dat de laatste dagen wel vaker had gedaan. Maar al snel realiseerde hij zich weer dat terugkeren op zijn schreden, op dit punt in zijn leven, geen alternatief was.

Omdat hij slecht had geslapen de nacht ervoor, voelde hij zich doodmoe en viel dan ook meteen op bed in een diepe slaap. Vijf dagen geleden was hij vanuit Duitsland in Amsterdam aangekomen en had zijn toevlucht gezocht in een logement in de buurt van de Javakade. De dagen die daarop volgden had hij besteed aan het voorbereiden van zijn reis, een reis die sommigen zouden typeren als een vlucht en anderen weer als een avontuur. Voor hemzelf maakte het niet uit. Hij had het gevoel gehad dat hij geen keus had, dat hij weg moest gaan uit Europa, gewoon omdat hij niet anders kon.

Duitsland was berooid en gedemoedigd uit de Eerste Wereldoorlog gekomen. Het land verkeerde in een grote economische malaise, kampte met veel werkloosheid, inflatie tierde welig en het ging zwaar gebukt onder de door de geallieerden afgedwongen herstelbetalingen, waarvan noch de duur noch de hoogte bekend waren. Iedere keer als iemand tijdens de onderhandelingen in Versailles deze betalingen ter discussie stelde, gaven de geallieerden, onder leiding van de Franse premier George Clemenceau als antwoord: 'Le Boche payera', de mof zal betalen! En dus zuchtte het Duitse volk onder deze verplichting, waarvan men bang was dat die zo'n 1000 miljard Mark zou gaan bedragen, een door de geallieerden willekeurig geschat bedrag waarvan iedereen begreep dat dit nooit door het Duitse volk op te brengen zou zijn.

Het land werd gedemilitariseerd, mocht nog maar een leger hebben van maximaal 100.000 man, die ook nog eens slecht bewapend zouden zijn.

De Duitse keizer Wilhelm II zou moeten worden uitgeleverd voor berechting als oorlogsmisdadiger, werd afgezet en vluchtte daarna met zijn vrouw naar Doorn in Nederland, om vervolgens nooit meer terug te kunnen keren naar zijn vaderland.

Het land werd verdeeld en stukken land werden afgenomen, koloniën moesten worden afgegeven en uiteindelijk werd de Duitse trots gebroken. Grenzen werden vrij willekeurig getrokken, waarbij politieke belangen zwaarder wogen dan de belangen van de mensen die er toevallig woonden. Zij werden niet gehoord.

Naast vluchtelingenstromen had dit ook latente haat- en wraakgevoelens tot gevolg. Duitsland raakte steeds verder in verval, kwam in een grote economische crisis en mede daardoor ook in politieke problemen en bood haar inwoners geen perspectief meer.

Deze oorlog had Rudolf, door zijn familie 'Rudy' genoemd, die op het eind daarvan pas 19 jaar oud was, niet alleen zijn jeugd ontnomen, maar bood hem ook geen toekomst in dit land. Hij woonde in Hessen, een deel van het land waar het leven zwaar was.

Diegenen die werk hadden, moesten hard werken en hielden niets over. Velen waren weggetrokken, anderen zaten werkloos thuis. Honger en armoede overheerste. Voor een boerenzoon als Rudolf was er geen land om te bewerken of vee om er op te houden. Bezit of een gezin opbouwen, hoorde niet tot de mogelijkheden. Als je voor een dubbeltje geboren was, bleef je met enig geluk dat dubbeltje, maar je liep de grootste kans om te devalueren naar een stuiver. Het gemis aan toekomstperspectief had hem depressief gemaakt.

Om diezelfde reden was een neef drie jaar eerder naar Nederlands-Indië vertrokken, naar een ver familielid dat in dat land fortuin maakte met het verbouwen van thee. Deze neef schreef steeds enthousiastere brieven naar zijn ouders. Rudy had enkele daarvan gelezen tijdens een bezoek aan zijn familie. Daardoor was er al snel bij hem het idee ontstaan om het ook eens in de oost te gaan proberen. Wat hield hem tegen? Hij had geen werk, geen eigen huis, geen bezit en geen vrouw. Niets te verliezen en dus besloot hij om te gaan.

En daarom stond hij begin maart 1923, na een treinreis van twee dagen, op een kade in Amsterdam om aan boord van een schip te gaan dat hem naar de Oost zou brengen. Maar toch be kroop hem soms twijfel. Wat als hij het daar niet kon uithouden? Wat als hij daar ook geen werk zou kunnen vinden? Zijn neef had hem geschreven dat het allemaal geen probleem zou zijn. Werk genoeg. Mogelijkheden te over. Maar dan toch! Een reis naar het ongewisse.

Hij had geld moeten lenen bij familieleden, die eigenlijk zelf ook niets hadden. Hij had beloofd alles terug te zullen betalen tot de laatste penning en dat was hij ook vast van plan. Maar ja, plannen zijn goed, maar ze moeten wel ook uitgevoerd kunnen worden. Hij was in ieder geval aan het avontuur begonnen en had in gedachten de weg terug definitief afgesloten.

De reis zou hem naar Soerabaja brengen en van daaruit via een schip van de Koninklijke Paketvaart-Maatschappij (KPM), die de diverse eilanden van Nederlands-Indië met elkaar verbond, verder naar Banten op West-Java, waar zijn neef ook werkzaam was op de theeplantage van zijn verre familielid.

De reis duurde bijna vijf weken en was saai. Als hij op het dek liep, zag hij niets dan water. Zijn reisgenoot Van Dijk, met wie hij de hut deelde, was een stille man, die de tijd doodde met lezen. Hij reisde naar Nederlands-Indië om daar als administrateur/controleur te gaan werken bij het Binnenlands Bestuur in Batavia, in het kabinet van de Gouverneur-Generaal. Een echte bestuursambtenaar dus. Rudy had niets met lezen, noch met zijn zwijgzame reisgenoot en zocht steeds het dek op, in de hoop een praatje te kunnen maken. De taalbarrière speelde ongetwijfeld ook een rol. Rudy sprak geen Nederlands en mijnheer Van Dijk geen Duits.

Toen hij na ruim een maand reizen eindelijk in de haven van Banten op Java arriveerde, stond zijn neef Heinrich hem al op de kade op te wachten. Rudy zag hem niet meteen, keek over de mensenmassa heen maar zag toen ineens toch zijn neef staan. Die zwaaide naar hem.

‘En Rudy, hoe was de reis? Hoe is het in Duitsland? Hoe gaat het met onze ouders?’ en zo door. Zijn neef vuurde een spervuur van vragen op hem af toen hij de loopplank

afgelopen was, knuffelde hem en nam hem mee naar een hotel, waar ze zijn eerste nacht in de oost zouden verblijven. 's Avonds gingen ze in de stad de bloemetjes buiten zetten.

Rudy, die blij was dat hij eindelijk weer eens vaste bodem onder zijn voeten had, liet het gewillig over zich heen komen. Het eten smaakte, zij het dat hij wel even moest wennen. Aan boord had hij nog Europees eten gekregen, dus daarom moest hij even wennen aan de Indische kost. Maar de drank vloeide rijkelijk en de meisjes waren zacht en welwillend, hetgeen ook weer veel goed maakte. Wat wilde hij na zo'n reis nog meer?

Rudy vertelde honderduit tegen zijn neef, die met open mond luisterde. Uiteraard was de situatie toen Heinrich destijds was vertrokken, al beroerd geweest, - want waarom ga je anders weg?- maar hij was toch verbaasd om te horen dat het dus blijkbaar in de tussentijd nog zo verslechterd was.

'Het is goed dat je gekomen bent. Hier zijn nog mogelijkheden. Hier kun je nog geld verdienen om later weer terug te gaan naar Duitsland, en in de tussentijd nog goed leven ook. En..... mooie vrouwen genoeg', zei Heinrich, onderwijl lachend wijzend naar een paar jongedames die net passeerden.

Hij hoorde het glimlachend aan. Ondertussen vroeg hij zich wel hardop af of hij ooit aan de warmte, die zich meester van hem had gemaakt, zou kunnen wennen. Inmiddels was hij kletsnat van het zweet. Het liep in straaltjes langs zijn rug af.

'Dat went wel', had Heinrich meteen tegen hem gezegd, toen hij daarover klaagde kort nadat hij van de boot af was. Nou ja, hij zou wel zien.

De volgende dag stonden ze al vroeg op omdat ze een behoorlijk lange reis in een open koets voor de boeg hadden. De plantage waar Heinrich werkte, had wel een auto in bezit, maar die mocht hij niet gebruiken. Dat was voorbehouden aan de directeur. Het feit dat de directeur familie was, deed daar niet aan af. De bagage werd ook ingeladen en zelf namen ze plaats in de koets. Op de bok zat een inlander die ervoor moest zorgen dat ze op tijd en veilig aan zouden komen. Hoewel de plantage eigenlijk niet eens zo ver weg was, zou het toch een hele onderneming worden, want de weg ernaartoe was slecht en het vervoermiddel niet zo comfortabel.

Tegen het eind van de dag bereikten ze de plantage. De koets reed hen door een nederzetting van rieten hutjes, de kampong, en daarnaast en -achter lag de plantage. Die bestond uit velden landbouwgrond met aan de ene kant aan de horizon grote gebouwen, en aan de andere kant een enorm huis, omgeven door een hekwerk. De weg naar het huis leidde door een opening in het hek, die afgesloten werd met een slagboom en open werd gemaakt door een gewapende bewaker om hen met de koets door te laten. Het hek werd daarna onmiddellijk weer gesloten.

De koets reed tot voor het huis en Heinrich en Rudy stapten uit. Op de veranda werden ze al opgewacht door de familie van Heinrichs directeur. De mensen waren blij weer eens iemand te spreken die pas vanuit Europa aan was komen reizen en die wellicht veel kon vertellen over de situatie in de 'Heimat'.

Rudy maakte ook kennis met de inlandse vrouw met wie Heinrich samenleefde. Heinrich had hem zijn toekomstige woonruimte laten zien en daarna even meegenomen naar zijn eigen vertrekken zodat Rudy zich daar op kon frissen. In een van die vertrekken zag hij een vrouw op de grond zitten, waarvan Heinrich hem in het Duits vertelde dat dit zijn vriendin was.

‘Maar alleen totdat ik weer een mooiere ontmoet’, voegde hij daar lachend aan toe. Heinrich had hem daarna uitgelegd dat bijna iedere Europeaan er hier een njai erop nahield, een inlandse vrouw die zowel zijn bediende als ook zijn geliefde was. Ook het verre familielid van Heinrich, de directeur, had er een, zelfs met medeweten van zijn vrouw, die dat maar wat gemakkelijk vond. Had ze tenminste rust als haar man weer eens in een opdringerige bui was. Rudy zou in de toekomst maar moeilijk aan die gedachte kunnen wennen, want dat was hij in Duitsland niet gewend.

Tot het hoofdgebouw waarin ook de woonvertrekken lagen, hoorde een goedang, een bijgebouw, dat met het hoofdgebouw verbonden was door een gang. Daar waren niet alleen de slaapkamers voor het huispersoneel maar daar werd ook gekookt, de was gedaan etc.

Heinrich bleek al een hogere functie, een opzichtersfunctie, te hebben en hij woonde dan ook in een vleugel van het hoofdgebouw. Het feit dat hij familie was van de directeur, zal daar zeker aan hebben bijgedragen. In dat gebouw woonde ook de directeur zelf en ook Rudy kreeg, tot zijn eigen verbazing, enkele kamers in dat gebouw in gebruik. Men had hem duidelijk verwacht want deze ruimtes waren al ingericht tot zit-slaapkamer, badruimte en nog een klein extra kamertje dat bedoeld was voor een njai. Maar dat laatste kamertje bleef bij hem vooralsnog leeg.

Gek genoeg was er geen keuken in het hoofdgebouw, maar dat hoefde ook niet want er werd centraal gegeten, allemaal samen. In de centrale keuken in de goedang werden door een behoorlijke staf drie maal daags de maaltijden voorbereid, die vervolgens in de centrale eetkamer werden opgegeten. Dat waren meteen de sociale momenten in deze kleine gemeenschap. Het inlandse personeel was daar niet bij omdat zij apart aten in hun goedang.

Daarnaast waren er vele bedienden, zoals oppas voor de kinderen van de directeur (de baboe), een tuinjongen (de kebon), kokkin, keukenmeid, huishoudelijke hulpen als ook een chauffeur, die je bij alles behulpzaam waren. Eigenlijk hoefde hij helemaal niets zelf te doen. Overal waren bedienden voor. Zij verzorgden hem, zouden hem wassen onder de douche als hij dat wilde, aankleden en ervoor zorgen er dat het hem aan niets ontbrak. Zoveel luxe was Rudy helemaal niet gewend en dat maakte ook dat hij zich niet meteen thuis voelde in dit huis. Een enorm contrast met thuis waar hij niet anders gewend was geweest dan dat hij alles zelf moest doen.

Naast deze inlandse bediendes, liepen er ook nog enkele, van origine Europese, boekhouders en overig kantoorpersoneel rond. Zij woonden in een apart gebouwtje, net naast het hoofdgebouw.

Toen Rudy eenmaal aan het werk ging, raakte hij snel ingeburgerd en werd secretaris van de directeur van de plantage. In Duitsland had hij voor de oorlog de school bezocht, maar op zijn vijftiende had het leger hem geroepen. Met negentien was hij afgezwaaid omdat de oorlog voorbij was en toen had hij zijn opleiding afgemaakt. Hij kon dus lezen, schrijven en economisch denken. De plantagedirecteur maakte daar dankbaar gebruik van toen Rudy eenmaal de taal had geleerd. Dat laatste was hem buitengewoon snel gelukt. Binnen 6 maanden sprak hij al redelijk vloeiend Javaans, wat er dan ook voor zorgde dat de grote baas hem meer en meer inschakelde bij onderhandelingen, besprekingen etc..

Omdat Rudy een geboren zakenman bleek, sloot hij vaak lucratieve contracten voor zijn baas af, wat er weer voor zorgde dat hij in aanzien steeg. Uiteraard bleef zijn salaris ook niet achter en al snel had hij niet alleen het in Duitsland voor de reis geleende geld terugbetaald, maar had hij zelfs een spaarcentje opgebouwd.

*